

PROTECȚIA BUNURILOR CULTURALE ÎN TIMP DE CONFLICT ARMAT, ÎN LUMINA CONCEPTULUI JUSTIȚIEI TRANZIȚIONALE: POZIȚIA FRANȚEI

Drd. Abdelaziz MUKHTAR

Abstract

France was and remains one of the most prominent promoters of general human values, where the protection of cultural assets is listed among other values. However, the entire course of the historical evolution of this society is characterized by a progressive approach to the respective values, aiming in particular at the critical conditions where must be implemented a protection mechanisms of cultural assets in the context of contemporary humanitarian crises.

At the same time, France's practice is not limited only to the direct phase of the armed conflict, but also reflects the post-conflict period, thus also regulating elements of transitional justice. For these reasons, the practice of France, a state with secular traditions in terms of the protection of cultural assets, is of interest to regions where France has a traditional civilizational influence. However, the codification process of the institution of cultural assets' protection, including in times of armed conflict, is characterized by a wide participation of French experts, having the French state also involved with an important role in the process of elaborating the main instruments in the field of protection of cultural assets in times of armed conflict, but also equally of the transitional justice' concept.

Keywords: *cultural assets, armed conflict, special protection, the Hague Convention, additional protocol.*

Introducere

Protecția bunurilor culturale în timp de conflict armat este parte componentă a conceptului justiției tranziționale și reflectă în mod direct formele de cooperare ale statelor, în cazul nostru, ale Țărilor Maghreb cu UE, în special dacă ne referim la dialogul strategic dintre Franța și Țările Maghreb.

În cadrul studiilor anterioare, am analizat deja rolul Franței în asistența acordată Țărilor Maghreb în procesul de conciliere și de consolidare al statului de drept în societățile nord-Africane. Anume, din aceste motive, am considerat oportun să prezentăm o analiză a poziției Franței în raport cu nivelul de respectare din punct de vedere juridic al cadrului normativ în materie de protecție ale bunurilor culturale în timp de conflict armat, în special luând în considerare starea

catastrofală cu care se confruntă statele din regiune în condițiile conflictelor armate de amploare ce durează începând cu 2011.

Nu intenționăm să abordăm subiectul propriu-zis al protecției bunurilor culturale în timp de conflict armat din motiv că este unul special, dar nici să ignorăm această cooperare în condițiile existente, credem că ar fi incorect. Or, este bine cunoscut că statele membre a Uniunii Europene, în special Franța, au avut un rol important în gestionarea subiectului nominalizat, inclusiv cu efecte pozitive și negative. Între timp, este și logic să încadrăm subiectul protecției bunurilor culturale în timp de conflict armat în formula implementării conceptului justiției tranziționale în Țările Maghreb cu suportul Uniunii Europene, și în special al Franței, care are tradiții istorice și legături civilizaționale cu societățile din regiunea Africii de Nord.

Protecția bunurilor culturale în timp de conflict armat, în viziunea conceptului civilizațional occidental

Astăzi, politica ce acuză infracțiunile împotriva patrimoniului cultural al tuturor statelor, atacurile comise împotriva patrimoniului comun al umanității *in integrum*, este calificată ca normă imperativă, iar angajamentele statelor de a sancționa un astfel de comportament este recunoscut ca obligație *erga omnes*¹. Statele reunite în cadrul Adunării Generale au reafirmat că distrugerea patrimoniului cultural care este o manifestare a diversității culturii umane, șterge memoria colectivă a unei națiuni, destabilizează populațiile și fragilizează identitatea lor culturală, subliniind importanța diversității și pluralismului cultural, precum și în formă de libertate a religiei și convingerii, pentru pace, stabilitate, reconciliere și coeziune socială². Păstrarea bunurilor culturale în contextul în care ele promovează diversitatea culturală este astfel recunoscută ca un factor al păcii.

În fața acestor evenimente calificate ca „purificare culturală” în cadrul raportului Directorului General al UNESCO³, comunitatea internațională a decis să reacționeze sub diverse forme la diferite nivele pentru a oferi o protecție mai efectivă patrimoniului cultural în timp de conflicte armate actuale. Or, anterior, Consiliul de Securitate al ONU a integrat protecția patrimoniului cultural în

¹ Rezoluția Adunării Generale a ONU din 28.05.2015 privind protecția patrimoniului cultural al Irakului. A/RES/69/281 [online] <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/155/32/PDF/N1515532.pdf?OpenElement> (consultat la 17.10.2022).

² Idem.

³ UNESCO Conference calls for protected cultural zones to be established Syria and Iraq. Paris. 03.12.2014 [online] <https://whc.unesco.org/en/news/1206> (consultat la 17.10.2022).

mandatul misiunii de menținere a păcii în Mali/MINUSMA⁴. În egală măsură, a adoptat o rezoluție prin care condamnă distrugerile patrimoniului cultural irakian și sirian, care, în special are ca obiectiv reducerea surselor destinate finanțării acțiunilor în materie de terorism⁵.

Așa cum am menționat anterior, Adunarea Generală a adoptat o rezoluție privind protecția patrimoniului cultural al Irakului, în care a constatat că este profund indignată de actele distructive și de trafic ilegal la care recurge așa numitul stat islamic al Irakului și al Levantului, cunoscut ca Daech, care vizează patrimoniul cultural din Irak, originea civilizației mesopotamiene, muzeel sale, bibliotecile, arhivele, situri arheologice, locuri de cult, inclusiv moschee, locuri sacre și biserici, precum și obiecte religioase și culturale, aducând astfel pagube ireparabile Irakului, dar și umanității *in integrum*⁶. Adunarea Generală solicită, prin intermediul acestei rezoluții, statelor să susțină acțiunile de supraveghere al patrimoniului cultural din Irak gestionate de autoritățile irakiene și UNESCO.

UNESCO, din partea sa, a definit o nouă serie de propuneri strategice concrete, vizând să reacționeze la amenințările din partea Daech în raport cu bunurile culturale⁷. Ea a pus în aplicare, printre altele, un parteneriat cu Uniunea Europeană, un observatoriu al patrimoniului cultural sirian care întrunește ansamblul de date pertinente privind starea de conservare al acestui patrimoniu, inclusiv în lumina anticipării reconstrucțiilor post-conflict.

Interpol s-a sesizat pe subiectul dat, sub unghiul specific al furturilor și traficului bunurilor culturale. Mai multe inițiative au fost întreprinse în acest domeniu sub egida UNESCO, ce ar permite astfel gestionarea misiunilor de evaluare, de formare, dar și schimbul de informații. Interpol, în special, a participat la protecția siturilor culturale maliniene, a adus raportul și asistența sa țărilor confruntate cu situații de conflict, cum au fost cazurile de trafic ilicit de bunurile culturale ca urmare a crizelor din Irak, Siria, Libia sau Egipt. Interpol, în egală măsură, a organizat două colocvii dedicate protecției bunurilor culturale în situații de criză și de conflicte armate. Astfel, de exemplu, cel de-al doilea colocviu internațional din 2014 a fost consacrat problemei furturilor și traficului ilicit al bunurilor de artă, bunurilor culturale și obiectelor antice. Or, accentul a fost pus pe importanța protecției bunurilor culturale în situații de criză și pe intensificarea securității siturilor arheologice. Un alt colocviu internațional, cu același subiect,

⁴ Resolution 2100 (2013) Adopted by the Security Council at its 6952nd meeting, on 25 April 2013 [online] file:///C:/Users/PC/Downloads/S_RES_2100(2013)-EN.pdf (consultat la 17.10.2022).

⁵ Unanimously Adopting Resolution 2199 (2015), Security Council Condemns Trade with Al-Qaida Associated Groups, Threatens Further Targeted Sanctions Unanimously Adopting Resolution 2199 (2015), Security Council Condemns Trade with Al-Qaida Associated Groups, Threatens Further Targeted Sanctions [online] <https://press.un.org/en/2015/sc11775.doc.htm> (consultat la 17.10.2022).

⁶ Rezoluția Adunării Generale a ONU din 25 mai 2015.

⁷ Raportul UNESCO. Paris, 2014.

organizat în 2015, a fost axat pe protecția patrimoniului cultural mondial împotriva actelor criminale și pericolele parvenite din partea conflictelor armate.

Aceste inițiative vin să completeze în mod util dispozitivul juridic pus în aplicare la începutul secolului XX, sporind în final reacția în raport cu distrugerile și furturile succesive ale bunurilor culturale. Acest dispozitiv rezultă dintr-o abordare progresivă din partea comunității internaționale a faptului că protecția bunurilor culturale este legată de protecția populației civile și trebuie să fie parte componentă a răspunsului juridic, politic și umanitar dat conflictelor în lumina instalării unei păci durabile.

Regulamentele anexate la Convențiile de la Haga privind legile și cutumele războiului terestru din 1899 și 1907 prevedeau protecția localurilor culturale de consecințele conflictelor armate. Așa, articolul 27 al regulamentului prevede ca, în asedii și bombardamente, să fie luate toate măsurile necesare pentru a proteja, pe cât este posibil, edificiile consacrate artelor, științelor și binefacerilor, monumentele istorice, spitalele și localurile unde sunt plasați bolnavii și răniții cu condiția că aceștea nu sunt folosiți în scopuri militare. Cu obligația de a indica sediul celor asediați, de a identifica aceste edificii sau localuri de amplasare, cu semne vizibile speciale care vor fi notificate înainte de asediu.

Convenția de la Haga și Protocolul adițional I, adoptate la 14 mai 1954, reprezintă primele instrumente internaționale speciale dedicate protecției bunurilor culturale în timp de conflict armat. Ele prevăd măsuri de supraveghere ce trebuie luate în timp de pace, precum și dispoziții ce vizează protecția bunurilor culturale în timp de conflict armat. Astfel, bunurile culturale nu trebuie utilizate în condiții care ar putea expune acestea unei distrugerii sau deteriorări în caz de conflict armat și trebuie protejate împotriva oricărui act de ostilitate. Nu se poate deroga de la aceste obligații, cu excepția cazurilor în care o necesitate militară o impune de o manieră imperativă (art. 4 § 1 și 2 al Convenției). Totodată, Convenția pune în aplicare un regim de protecție specială pentru unele bunuri culturale imobiliare de o mare importanță (art. 8-11). A propoz, aceste două instrumente au fost ratificate de toate statele membre UE.

Convenția de la Haga în articolul 1 definește bunul cultural în felul următor:

a) bunurile mobile și imobile, ce prezintă o mare importanță pentru patrimoniul cultural al popoarelor, cum ar fi monumente de arhitectură, artă sau istorie, religioase sau laice, situri arheologice, ansambluri de construcții, care în această calitate prezintă interes istoric sau artistic, operele de artă, manuscrisele, cărți și alte obiecte de interes artistic, istoric sau arheologic, precum și colecțiile științifice și colecțiile importante de cărți, de arhive sau de reproducții de bunuri definite anterior;

b) edificiile destinația principală și efectivă a corora este de a conserva sau de a expune bunurile culturale mobile definite în aleniatul (a), cum ar fi muzeele, marile biblioteci, depozitele de arhive, precum și refugiile destinate de a fi arbitrate în caz de conflict armat, bunurile culturale mobile definite în aleniatul (a);

c) centrele ce cuprind un număr considerabil de bunuri culturale ce sunt definite în aleniatele (a) și (b) ca „centre monumentale”⁸.

Protocoloalele adiționale I și II din 1977, ratificate la fel de statele membre UE, completează acest dispozitiv, interzicând distrugerea și appropriation a bunurilor nejustificate prin necesitățile militare cum ar fi monumentele istorice, operele de artă sau localurile de cult ce constituie patrimoniul cultural sau spiritual al popoarelor; de a utiliza în contextul efortului militar și de a le face obiect al represaliilor (art. 53 al Protocolului I) sau interzicând comiterea unor acte ostile împotriva monumentelor istorice, operelor de artă sau localurilor de cult ce constituie patrimoniul cultural sau spiritual al popoarelor, dar și de a le aplica în scopuri militare (art. 16 Protocolul II).

Sporirea distrugerilor bunurilor culturale în timpul conflictelor armate din ultimul deceniu al secolului XX, a scos la iveală slăbiciunea acestor instrumente. Astfel, dispozițiile lor au fost completate prin Protocolul adițional II la Convenția de la Haga, adoptat la 26 martie 1999, care prevede un regim de protecția sporit pentru unele bunuri ale patrimoniului cultural de cea mai mare valoare pentru umanitate (articolele 12-14). Acest nou regim vine să înlocuiască regimul de protecție specială atabilit de Convenția de la Haga. Așa, articolul 4 (b) prevede „aplicarea capitolului II al Convenției între Părțile la prezentul Protocol sau între o Parte și un stat ce aplică și acceptă prezentul Protocol conform articolului 3 § 2, acceptând că dacă un bun cultural este plasat sub protecție specială și protecție sporită, vor fi aplicate dispozițiile privind protecția sporită”⁹. Printre altele, acestea precizează măsurile ce vizează supravegherea și respectarea bunurilor culturale, precizând dispozițiile dreptului internațional umanitar privind precauțiile a fi luate în atacuri și contra efectelor atacurilor (art. 7-8), precum și organizând strict derogările posibile luate în baza unei necesități militare imperative, impunând două condiții cumulative – bunul a fost transformat în obiectiv militar și că nu ar exista alte soluții reale pentru obținerea unui avantaj militar echivalent celui oferit prin faptul de a îndrepta un act de ostilitate împotriva acestui obiectiv (art. 6). Cu regret, Protocolul adițional II din 1977 nu este semnat de toate statele UE, inclusiv Franța.

⁸ Convention pour la protection des biens culturels en cas de conflit armé, avec Règlement d'exécution [online] https://fr.unesco.org/sites/default/files/1954_Convention_FR_2020.pdf (consultat la 17.10.2022).

⁹ Deuxième protocole relatif à la Convention de La Haye de 1954 pour la protection des biens culturels en cas de conflit armé [online] <https://fr.unesco.org/about-us/legal-affairs/deuxieme-protocole-relatif-convention-haye-1954-protection-biens-culturels> (consultat la 17.10.2022).

Luând în considerație incriminările, art. 15 al Protocolului adițional II din 1999 definește cinci acte, care, odată ce sunt comise intenționat, constituie încălcări grave ale Convenției de la Haga și Protocolului II:

- a) face din bunul cultural aflat sub protecție extinsă obiect al unui atac;
- b) utilizează bunurile culturale aflate sub protecție extinsă sau împrejurimile imediate ale acestora pentru a sprijini acțiuni militare;
- c) produce distrugerii semnificative sau își însușește bunuri culturale protejate în baza Convenției și prezentului protocol;
- d) face din bunul cultural protejat în baza Convenției și a prezentului protocol obiect al unui atac;
- e) furtul, jaful ori însușirea de bunuri culturale protejate în baza Convenției sau acte de vandalism asupra acestora.

Aceste componente de infracțiuni trebuie incriminate în dreptul național. Or, atât Convenția de la Haga (art. 28), cât și Protocolul II (art. 15) prevăd că statele vor adopta toate măsurile necesare pentru a căuta, judeca și condamna autorii acestor acte.

Apropo, conform art. 85 (d) al Protocolului adițional I din 1977, încălcarea gravă va fi considerată „lansarea unui atac nediferențiat atingând populația civilă sau bunuri cu caracter civil, cunoscând ca acest atac va cauza pierderi în viați omenesti, ranirea persoanelor civile sau pagube bunurilor cu caracter civil și care sunt excesive în sensul art. 57 paragraful 2 alin. (iii)”.

În final, aducem componenta de infracțiune prevăzută anterior de art. 3 (d) al Statutului Tribunalului Penal pentru fosta Iugoslavie și art. 8.2(b) al Statutului de la Roma al Curții Penale Internaționale¹⁰.

Mai multe din aceste dispoziții normative pronunțate sunt recunoscute ca având valoare cutumiară după cum constată și studiul efectuat de ICRC¹¹. Or, acestea sunt aplicabile atât în timp de conflict armat internațional, cât și non-internațional, ceea ce presupune că trebuie să fie respectate de actorii etatici și non-etatici.

Printre altele, alte instrumente internaționale specializate au fost elaborate pentru a preveni și a interzice acte de furt și de trafic de bunuri culturale, fenomene ce deseori acompaniază și motivează atacurile asupra bunurilor culturale protejate.

Convenția UNESCO privind măsurile necesare pentru interzicerea și împiedicarea importului, exportului și a transferului ilicit al bunurilor culturale (1970), Convenția UNESCO privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural

¹⁰ Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale (1998) [online] <https://www.legal-tools.org/doc/759f54/pdf/> (consultat la 17.10.2022).

¹¹ Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Bek. Customary International Humanitarian Law. Volume I: Rules (art. 38-41), p. 628, Cambridge University Press, 2005.[online] <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf> (consultat la 17.10.2022).

(1972), Convenția UNIDROIT privind bunurile culturale furate sau ilegal exportate (1995), Convenția ONU contra criminalității internaționale organizate (2000), Convenția UNESCO privind supravegherea patrimoniului cultural nematerial (2003), Convenția UNESCO privind protecția și promovarea diversității culturale (2005), fenomene care uneori acompaniază și chiar motivează atacurile asupra bunurilor culturale protejate.

În fața acestui corpus juridic internațional, considerăm oportun ca statele, inclusiv membre a UE să adere la Protocolul II din 1999 și să pună în aplicare dispozițiile acestor instrumente atât la nivel național, cât și în contextul operațiunilor desfășurate în exterior.

Dat fiind că statele membre UE, inclusiv Franța, se numără printre cele mai active state ce promovează conceptul protecției bunurilor culturale în timp de conflict armat, fie ca martor ale acțiunilor diplomatice în materie (Franța, de exemplu, a stat la originea elaborării textului rezoluției nr. 2100 din 2013 prin care a fost oferit MINUSMA un mandat de protecție al patrimoniului cultural). Pe de altă parte, Franța, împreună cu Irak, a propus adoptarea unei decizii de către cea de a 195-a sesiune a Consiliului executiv al UNESCO privind protecția patrimoniului cultural irakian. Or, autoritățile franceze considerase în 1999 că unele dispoziții ale Protocolului II erau prea restrictive în raport cu cele ale dreptului internațional umanitar în general. Pentru moment, forțele armate consideră că acest protocol nu impune dificultăți din punct de vedere operațional și că acesta este deja aplicat de către forțele armate franceze în cadrul ostilităților.

Intrarea în vigoare la 09.03.2004 a Protocolului II a constituit avansarea cea mai recentă și cea mai aprofundată din punct de vedere juridic în materie de protecție a bunurilor culturale în timp de conflict armat, în special în ceea ce ține de protecția sporită și a sancțiunilor. Referitor la prevenire, protocolul a recunoscut oficial simbolul, rolul căruia este de a proteja și a supraveghea patrimoniul cultural mondial în caz de conflict armat sau de catastrofe majore. Cu titlu de demonstrație a acțiunii sale, au fost organizate formațiuni vizând sensibilitatea personalului MINUSMA asupra protecției bunurilor culturale în situații de urgență. În egală măsură au fost prevăzute obligațiile de familiarizare a populației civile și a militarilor (art. 30).

Mai mult, Protocolul adițional II din 1999 dezvoltă un element instituțional, instituind un Comitet pentru protecția bunurilor culturale în timp de conflict armat. Acest organ instituțional compus din 12 state alese pentru 4 ani, secretariatul fiind asigurat de UNESCO, este însărcinat să supravegheze punerea în aplicare a prevederilor Protocolului II, în special monitorizând lista bunurilor culturale aflate sub protecție sporită, favorizând identificarea lor și examenând solicitările de asistență internațională. Or, aderarea statelor la acest protocol ar permite acestora să participe la lucrările Comitetului.

Adevărul este că aderarea statelor membre UE, inclusiv Franța la Protocolul II, ar încuraja alte state să participe, inclusiv state africane, Țările Maghreb, implicate

în numeroase conflicte. Într-un moment crucial, în care bunurile culturale devin ținte intenționate ale grupurilor armate, aderarea a așa state ca Franța la acest instrument ar constitui un gest simbolic puternic care ar demonstra atașamentul său față de protecția bunurilor culturale.

Ținând cont de nivelul de implicare ale statelor UE, în special a Franței în diverse conflicte armate în exterior, inclusiv pe teritoriul Țărilor Maghreb, astfel de a contribui la promovarea respectării dispozițiilor ce protejează bunurile culturale în astfel de situații, considerăm că aderarea statelor respective la Protocolul II ar favoriza mult protecția bunurilor culturale, iar la nivel intern ar facilita punerea în aplicare a prevederilor Convenției de la Haga și a Protocoalelor adiționale I și II.

Referindu-ne la dreptul francez, constatăm că acesta conține diverse dispoziții destinate protecției bunurilor culturale. Astfel, art. 461-13 al Codului Penal și art. D. 4122-10 al Codului Apărării incriminează atentatele contra bunurilor culturale în conformitate cu prevederile Convenției de la Haga și ale Protocoalelor adiționale I și II. Astfel, articolul 15 al Protocolului II, prevăzând lista infracțiunilor grave care ar trebui să fie incriminate de statele părți, constată că, „fiecare parte adoptă măsuri care vor putea fi necesare pentru a incrimina în dreptul său național infracțiunile vizate în prezentul articol și a reprima asemenea infracțiuni prin pedepse respective. Aastfel, Părțile se conformează principiilor generale de drept și dreptului internațional, în special regulilor se reflectă răspunderea penală individuală persoanelor altor decât actorilor direcți al actului”.

Referitor la fundamentarea acestor incriminări și în baza diverselor titluri de competență, în special competența etrateritorială, statele vor trebui să participe activ la lupta contra impunității pentru încălcarea normelor dreptului internațional umanitar, inclusiv în materie de protecție a bunurilor culturale. Adunarea Generală a ONU în una din rezoluțiile sale, la care ne-am referit anterior, reamintește că este important ca autorii atacurilor să poartă răspundere pentru actele intenționate împotriva localurilor destinate religiei, educației, artelor, științelor, monumentelor istorice sau instituțiilor de caritate, în măsura în care acestea nu constituie obiective militare și solicită tuturor statelor să întreprindă în limitele jurisdicțiilor sale, măsurile necesare în acest sens și respectarea dreptului internațional umanitar¹².

Independent de dispozițiile de natură penală, instrumentele internaționale solicită măsură de adaptare națională, care pare uneori insuficient luat în cont de drepturile naționale ale statelor. În rezultat, dispozitivul operațional și instituțional național ar putea fi ameliorat prin asigurarea unei puneri în aplicare ale obligațiilor internaționale, inspirându-se din recomandările parvenite di legile-tip elaborate de ICRC.

¹² A/RES/69/281.

Astfel, dacă este în inscripția bunurilor culturale aflate sub protecție sporită în Registrul internațional sub protecție specială gestionat de UNESCO. Or, Franța, de exemplu, nu a înregistrat nici un site în acest registru, atunci ce să spunem despre Țările Maghreb aflate de mai mult de un deceniu în situație de conflict armat? Revenind la cazul Franței, menționăm că Legea din 31.12.2013 privind monumentele istorice, dispozițiile căreia au fost codificate la codul patrimoniului conform ordonanței din 20.02.2004, prevede clar identificarea bunurilor în lumina a cum ar trebui protejate în dependență de interesul lor istoric, arhidictic sau arheologic. Între timp, nici o dispoziție nu prevede inscripție pe lista bunurilor sub protecție specială și *a fortiori* sub protecție sporită. Or, chiar dacă această inscripție nu părea crucială pentru Franța de exemplu, care nu cunoaște conflicte armate pe teritoriul său, ea ar fi constituit o incitație pozitivă destinației statelor de a indica mai direct un pas important spre crearea unei baze de date la nivel internațional. În final, conform rezoluției II a Convenției de la Haga din 1954, ar fi pertinent ca statele să constituie un comitet consultativ național, misiunea căruia ar fi supravegherea punerii în aplicare a Convenției, instalarea a mai multor exemple străine¹³. Printre măsurile puse în aplicare de Comisia interministerială de drept umanitar belgian, putem cita, în special: crearea unui comitet de punere în aplicare ale Convențiilor de la Geneva și de la Haga; identificarea a două liste ce ar conține bunuri sub protecție simplă și protecție sporită și un lucru de pledorie în fața Guvernului, inclusiv o acțiune de sensibilizare națională. Acest comitet va trebui plasat sub autoritatea ministrului sau al înaltului funcționar, fiind dependent de serviciile naționale însărcinate de a supraveghea interesele bunurilor culturale și ar trebui să fie mandatat pentru:

- consultarea Guvernului referitor la subiectul măsurilor necesare punerii în aplicare a Convenției în plan legislativ, tehnic sau militar, inclusiv în timp de pace sau de conflict armat;

- intervenirea pe lângă Guvernul său, în caz de conflict armat sau de o iminență a unui asemenea conflict, pentru ca bunurile culturale situate pe teritoriul național sau pe teritoriul altor state să fie cunoscute, respectate și protejate de forțele armate ale țării conform dispozițiilor Convenției;

- asigurarea, în acord cu Guvernul, a legăturii și cooperarea cu alte comitete naționale de acest gen și cu orice organism internațional competent.

La nivelul compoziției sale, este preconizat a se integra în cadrul acestui comitet reprezentanți ai ansamblului de servicii ale statului implicate în protecția bunurilor culturale, în sens larg. Astfel de Comitete naționale există în mai multe state, care deseori sunt integrate în Comisiile naționale pentru punerea în aplicare a dreptului internațional umanitar.

¹³ Audierile lui Benjamin Goes la 20.05.2015.

Această abordare este susținută de ICRC și UNESCO. În plan operațional și diplomatic, venim cu un apel la vigilență permanentă, ce trebuie acordată la diverse niveluri.

Formarea militanților. Pentru garantarea respectării dreptului internațional umanitar ICRC recomandă adoptarea unor măsuri proprii ce ar asigura o bună cunoaștere al acestui drept în general și deci, a dispozițiilor speciale aplicabile protecției bunurilor culturale. Pentru a respecta această obligație este necesar ca statele să elaboreze și să pună în aplicare, în cooperare cu UNESCO și alte organizații competente, programe de instruire și educare în timp de pace. În Franța, de exemplu, protecția bunurilor culturale este abordată în contextul formării consilierilor juridici (LEGAD). În lipsa serviciului specializat în protecția bunurilor culturale, așa cum recomandă art. 7.2 al Convenției de la Haga din 1954, acești consilieri sunt antrenați în acest domeniu în cadrul armatei franceze. Calitatea formării în materie de protecție a bunurilor culturale în acest caz este mai importantă. Formări sunt printre altele dispensabile de Centrul național aferent forțelor armate. Creat în 2000, acest Centru (CNC) a studiat criza din Kosovo și a luat în considerare a interesului și importanței asistenței în aprecierea unui teatru de operațiuni. Printre aceste misiuni, se enumeră evaluarea interesului și vulnerabilitățile entității vizate, selecționează căile asupra cărora efortul militar va fi concentrat în coordonare cu obiectivele de planificare și resursele umane și tehnice disponibile. În final, acesta arată operațiunile necesare pentru a trata căile într-o formulă de eficiență și de limitare la maximum efectele negative sau pagubele colaterale.

Ministrul apărării, în egală măsură, a dezvoltat un segment al forțelor terestre privind protecția bunurilor culturale în timp de conflict armat, care face obiectul unei difuzări largi asigurate în special de UNESCO, în cadrul altor armate din lume. În cadrul operațiunilor ce implică joncțiune cu forțele armate străine, Franța, în baza angajamentelor sale de a face să fie respectat dreptul internațional umanitar, are o responsabilitate de a difuza, printre partenerii săi, regulile în materie de protecție a bunurilor culturale. De o manieră mai generală, formațiunile dispensate de armata franceză forțelor străine trebuie să posede avantajul ocaziei de abordare în detaliu a regimul juridic și operațional aplicabil în materie de protecție a bunurilor culturale.

Operațiuni în exterior. În aplicarea dispozițiilor internaționale care leagă statele, armatele naționale trebuie să integreze în regulamentele militare ale directivelor și prevederilor privind protecția bunurilor culturale. Forțele armate franceze integrează protecția bunurilor culturale în planificarea și derularea operațiunilor. Aceasta implică identificarea bunurilor culturale care nu pot fi obiectul unui atac armat. În opinia noastră, aceste liste ar trebui să fie larg promovate printre militarii tuturor statelor, fiind considerate ca norme cu caracter universal.

Concluzii

Rezoluția Adunării Generale a ONU nominalizată solicită tuturor statelor să ajute autoritățile irakiene să combată traficul de bunuri culturale și să sprijine, în materie de justiție penală, să ajute la repararea, restaurarea și conservarea patrimoniului cultural distrus sau afectat. Acest apel subliniază importanța cooperării internaționale în protecția bunurilor culturale, în destinația statelor slăbite de conflicte armate. În opinia noastră, experiența Franței în materie de protecție a bunurilor culturale în timp de conflict armat ar trebui să fie studiată detaliat și valorizată în cadrul acțiunilor de cooperare și asistență juridică și tehnică. Participarea experților francezi în patrimoniu la elaborarea de către UNESCO a unui pașaport pentru patrimoniu, ce ar deține o cartă și o descriere a bunurilor culturale ce ar trebui protejate pe teritoriile Țărilor Maghreb, împărțită combatanților, trebuie să devină un exemplu pozitiv al tipului de acțiune pe care autoritățile statelor europene ar trebui să le dezvolte în spațiul Africii de Nord. În acest sens, ar fi logic să facem apel către experți din diverse state UE, care ar putea fi priviți ca centru de resurse și expertize în materie de protecție a bunurilor culturale în timp de conflict armat.

Cooperarea dintre Uniunea Europeană și Țările Maghreb trebuie privită ca una strategică în contextul procesului de conciliere a societăților nord-africane post-conflict în lumina protecției bunurilor culturale timp de conflict armat. Or, studiul în cauză a demonstrat cu amănunte că bunurile culturale, inclusiv în perioada post-conflict, constituie un simbol al unei națiuni, societăți, dar între timp și un simbol al umanității în ansamblul său, ceea ce permite păstrarea acelei diversități ce asigură la rândul său caracterul multicultural și multidimensional al societăților moderne. Adevărul este că evoluția seculară a relațiilor în spațiul mediteranean are toate șansele să producă efecte pozitive asupra procesului de conciliere a societăților nord-africane, societăți care, cu regret, au fost și rămân a fi spații atractive pentru traficanții de bunuri culturale, siturile arhiologice ale cărora au fost și rămân a fi zone gri în contextul conceptului universal al protecției bunurilor culturale, în general și al justiției tranziționale, în special.